

Jak uwzględniać indywidualne potrzeby uczniów

Praktyczne wskazówki dla nauczycieli

MARZENNA CZARNOCKA

Jak uwzględniać indywidualne potrzeby uczniów

Praktyczne wskazówki dla nauczycieli

Ustawowym obowiązkiem każdego nauczyciela jest indywidualizacja pracy z uczniami na zajęciach edukacyjnych odpowiednio do ich potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych. Implikuje to konieczność dostosowania wymagań edukacyjnych i takiej organizacji pracy podczas zajęć edukacyjnych, by proces nauczania uwzględniał zróżnicowanie zespołu klasowego, a stosowane metody i formy pracy pozwalały na rzeczywiste rozwijanie potencjału wszystkich uczniów.

Rozpoznawanie potrzeb uczniów

Z perspektywy indywidualizacji nauczania wszyscy uczniowie wymagają od nauczycieli podmiotowego podejścia i zrozumienia ich trudności, a każdy członek zespołu klasowego ma określone potrzeby edukacyjne czy rozwojowe. Ważne, by nauczyciel w ich rozpoznawaniu nie koncentrował się wyłącznie na dysfunkcjach i problemach uczniów, ale dostrzegał możliwości i potencjał rozwojowy, wykorzystując mocne strony w dalszej pracy.

Na bazie odpowiednio dokonanego rozpoznania możliwe jest właściwe planowanie i organizowanie zajęć z uwzględnieniem wykorzystywania aktywizujących metod i form pracy oraz zindywidualizowanie wymagań edukacyjnych. Tak postrzegana indywidualizacja wynika nie tylko z ideowych postulatów, lecz jest także uwarunkowana koniecznością przestrzegania obowiązujących przepisów prawa.

Szkoły niepubliczne

Przepisy ustawy o systemie oświaty zobowiązują również szkoły niepubliczne do indywidualizacji nauczania i dostosowywania wymagań edukacyjnych do potrzeb uczniów. Na podstawie art. 85a ustawy o systemie oświaty w szkołach niepublicznych stosuje się przepisy art. 71b ust. 1–1b oraz przepisy wydane na podstawie art. 71b ust. 7 pkt 2 – te regulacje zobowiązują szkoły niepubliczne do zapewnienia uczniom posiadającym orzeczenia o potrzebie kształcenia zgodnych z zaleceniami warunków nauki, wychowania i opieki – analogicznie jak w szkołach publicznych – i dostosowania programu nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych.

Tabela 1. Obowiązki szkoły związane z indywidualizacją kształcenia odpowiednio do potrzeb uczniów

Zadania dyrektora i nauczycieli	Podstawa prawna
Dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej.	art. 1 pkt 4 ustawy o systemie oświaty
Możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną, niedostosowaną społecznie i	art. 1 pkt 5, 5a, 6 ustawy o systemie

<p>zagrożoną niedostosowaniem społecznym, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami, a także opieka nad uczniami:</p> <ul style="list-style-type: none"> • niepełnosprawnymi przez umożliwianie realizowania zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych, • szczególnie uzdolnionymi poprzez umożliwianie realizowania indywidualnych programów nauczania oraz ukończenia szkoły każdego typu w skróconym czasie. 	oświaty
<p>Sprawowanie przez dyrektora nadzoru pedagogicznego z uwzględnieniem:</p> <ul style="list-style-type: none"> • inspirowania nauczycieli do innowacji pedagogicznych, metodycznych i organizacyjnych, • zatrudniania zgodnie z kwalifikacjami, • realizacji podstaw programowych i ramowych planów nauczania, • przestrzegania zasad oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzania egzaminów, a także przestrzeganie przepisów dotyczących obowiązku szkolnego oraz obowiązku nauki, • przestrzeganie statutu szkoły lub placówki oraz wypełniania przez szkołę wymagań państwa dotyczących realizacji niezbędnych działań szkoły. <p>Odpowiedzialność dyrektora za realizację zaleceń wynikających z orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego ucznia.</p>	art. 39 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 33, art. 39 ust. 1 pkt 10 ustawy o systemie oświaty
Indywidualizowanie pracy z uczniem na zajęciach edukacyjnych odpowiednio do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia.	art. 44c ust. 1 ustawy o systemie oświaty
Dostosowanie wymagań edukacyjnych niezbędnych do otrzymania przez ucznia poszczególnych śródrocznych i rocznych, a w szkole policealnej – semestralnych, ocen klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych, wynikających z realizowanego przez nauczyciela programu nauczania, do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia.	art. 44c ust. 2 ustawy o systemie oświaty
<p>Wskazanie katalogu uczniów, którym należy dostosować wymagania edukacyjne, tj. uczniów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, 	§ 3 rozporządzenia MEN z 10 czerwca 2015 r.

<ul style="list-style-type: none"> • posiadających orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania, • posiadających opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, o specyficznych trudnościach w uczeniu się lub inną opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, wskazującą na potrzebę takiego dostosowania, • nieposiadających orzeczenia lub opinii, którzy są objęci pomocą psychologiczno-pedagogiczną w szkole – na podstawie rozpoznania indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia dokonanego przez nauczycieli i specjalistów, • posiadających opinię lekarza o ograniczonych możliwościach wykonywania przez ucznia określonych ćwiczeń fizycznych na zajęciach wychowania fizycznego. 	
<p>Obowiązek prowadzenia obserwacji pedagogicznych, w trakcie bieżącej pracy z uczniami, mających na celu rozpoznanie u uczniów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • trudności w uczeniu się w tym, w przypadku uczniów klas I–III szkoły podstawowej, ryzyka wystąpienia specyficznych trudności w uczeniu się lub • szczególnych uzdolnień. 	<p>§ 19 ust. 2 pkt 2 lit. a i b rozporządzenia MEN z 30 kwietnia 2013 r.</p>
<p>Określenie zasad organizacyjnych w zakresie adekwatnego do potrzeb uczniów udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w tym wskazanie do udzielania im pomocy podczas bieżącej pracy podczas zajęć i ogólnych zasad dotyczących współdziałania nauczycieli w tym zakresie.</p>	<p>§ 19 ust. 3–11 rozporządzenia MEN z 30 kwietnia 2013 r.</p>
<p>Zobowiązanie szkoły i nauczycieli do podejmowania działań mających na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dostosowanie w klasach I–III szkoły podstawowej prac domowych do możliwości uczniów i obowiązek monitorowania przez nauczycieli czasu przeznaczonego na ich wykonanie, • organizacja zajęć zwiększających szanse edukacyjne uczniów zdolnych i mających trudności w nauce, • wskazanie, że każde dziecko jest uzdolnione, a zadaniem nauczycieli jest odkryć i rozwijać te uzdolnienia, • dostosowanie nauczania uczniom z niepełnosprawnością, w tym uczniom z niepełnosprawnością w stopniu lekkim, do ich możliwości psychofizycznych oraz tempa uczenia się, • odrębna podstawa programowa i ścieżka kształcenia dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym, 	<ul style="list-style-type: none"> • załącznik nr 3, 4, 5, (zalecane warunki i formy realizacji) § 1 pkt 2 lit. b i f (załącznik nr 3 i 7), załącznik nr 3, załącznik nr 4 rozporządzenia MEN z 27 sierpnia 2012 r., • § 5 rozporządzenia MEN z 10 czerwca 2015 r.

<ul style="list-style-type: none"> • dostosowanie zajęć w zakresie nauczania języka obcego na III i IV etapie edukacyjnym poziomu przygotowania ucznia, które uzyskał na wcześniejszych etapach edukacyjnych, • możliwość zwolnienia ucznia z realizacji zajęć wychowania fizycznego, zajęć komputerowych lub informatyki. 	
<p>Indywidualizacja nauczania uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dostosowanie programu nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia na podstawie indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego uwzględniającego zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego, • w zależności od rodzaju niepełnosprawności, w tym stopnia upośledzenia umysłowego, dzieciom i młodzieży organizuje się kształcenie i wychowanie, które stosownie do potrzeb umożliwia naukę w dostępnym dla nich zakresie, usprawnianie zaburzonych funkcji, rewalidację i resocjalizację oraz zapewnia specjalistyczną pomoc i opiekę. • możliwość zwiększenia przez organ prowadzący, na wniosek dyrektora, liczby godzin na naukę języka migowego, • nauka jednego języka obcego przez uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, • dostosowanie warunków i formy sprawdzianu oraz egzaminów: gimnazjalnego, maturalnego i potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie, • indywidualnie planowane osiągnięcia uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym, • dostosowanie kształcenia uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi do potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych. 	<ul style="list-style-type: none"> • art. 1 pkt 5a, art. 71b ust. 1b ustawy o systemie oświaty, • § 19 ust. 7, § 20 ust. 1, § 21 rozporządzenia MEN z 30 kwietnia 2013 r., • § 2 ust. 1 pkt 3, § 3 ust. 1 pkt 3, ust. 1 pkt 1 li.c załącznika nr 3 do rozporządzenia MEN z 7 lutego 2012 r., • art. 44zr ust. 1 ustawy o systemie oświaty, • załącznik nr 3 i 7 do rozporządzenia MEN z 27 sierpnia 2012 r.
<p>Obowiązek organizacji zajęć rewalidacyjnych dla uczniów niepełnosprawnych. Możliwość:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zwiększenia przez organ prowadzący, na wniosek dyrektora, liczby godzin wybranych obowiązkowych zajęć edukacyjnych i na realizację dodatkowych zajęć edukacyjnych rozwijających zainteresowania i uzdolnienia uczniów, • przedłużenia dla uczniów niepełnosprawnych oraz uczniów szkół w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich okresu nauki na każdym etapie edukacyjnym o jeden rok, • skrócenia okresu nauki do 2 lat dla uczniów niedostosowanych społecznie lub zagrożonych niedostosowaniem społecznym uczęszczających do zasadniczych szkół zawodowych zorganizowanych w młodzieżowych ośrodkach 	<p>§ 2 ust. 1 pkt 3 i § 4 ust. 1 pkt 3, § 3 ust. 1 pkt 1 i 2, § 5, § 6 rozporządzenia MEN z 7 lutego 2012 r.</p>

wychowawczych, młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, zakładach poprawczych lub schroniskach dla nieletnich.	
<p>Obligacja do współpracy z rodzicami w zakresie:</p> <ul style="list-style-type: none"> wspomagania przez szkołę wychowawczej roli rodziny, informowania o wymaganiach edukacyjnych niezbędnych do otrzymania przez ucznia poszczególnych śródrocznych i rocznych, a w szkole policealnej – semestralnych, ocen klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych i oceny zachowania, sposobach sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów, warunkach i trybie otrzymania wyższej niż przewidywana oceny klasyfikacyjnej z zajęć edukacyjnych i zachowania, informowania rodziców o potrzebie objęcia ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną, przy czym w formie pisemnej, niezwłocznie, o ustalonych dla ucznia formach, okresie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiarze godzin, w którym poszczególne formy pomocy będą realizowane, informowania rodziców uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego o każdym spotkaniu zespołu i możliwości uczestniczenia w nim, z możliwością wnioskowania lub wyrażenia zgody na udział innych – ważnych z punktu widzenia planowania wsparcia dla ucznia w szkole – osób w spotkaniu zespołu, zapewnienia rodzicom możliwości udziału w dokonywaniu wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia, opracowaniu i modyfikowaniu IPET, nawiązanie współpracy z rodziną ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym, włączanie jej w działalność rewalidacyjną prowadzoną na terenie szkoły, a także, w miarę możliwości, kontynuacja przez rodziców niektórych elementów tej działalności w domu ucznia, organizacja działalności rewalidacyjnej szkoły, która przygotuje środowisko lokalne do przyjęcia i zaakceptowania ucznia i udzielania mu pomocy, udział rodziców (prawnych opiekunów) uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym w konsultacjach dotyczących postępów i trudności ucznia, wspieranie przez szkołę ich wysiłków w pracy z uczniem (zgodnie ze specyfiką rodziny, wyznawanymi przez nią wartościami i kultywowaną tradycją), ustalanie kierunków oddziaływań wychowawczo-edukacyjnych i konsultowanie z rodzicami sposobów rozwiązywania problemów ucznia, zapewnienie uczniowi – zgodnie z jego predyspozycjami i zainteresowaniami – zajęć praktycznych w pracowniach szkolnych i poza szkołą. 	<ul style="list-style-type: none"> art. 1 pkt 2, art. 44b ust. 8 i 9 ustawy o systemie oświaty, § 22 rozporządzenia MEN z 30 kwietnia 2013 r., § 6 ust. 10 rozporządzenia MEN z 24 lipca 2015 r., załącznik nr 3 ust. 6, nr 7 rozporządzenia MEN z 27 sierpnia 2012 r.
Szkoła wspomaga rozwój uczniów z uwzględnieniem ich	załącznik do

<p>indywidualnej sytuacji. Na poziomie podstawowym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje możliwości psychofizyczne i potrzeby rozwojowe, sposoby uczenia się oraz sytuację społeczną każdego ucznia, • organizuje zajęcia rozwijające zainteresowania i uzdolnienia, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze i specjalistyczne organizowane dla uczniów wymagających szczególnego wsparcia w rozwoju lub pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz zajęcia rewalidacyjne dla uczniów niepełnosprawnych, odpowiednie do rozpoznanych potrzeb każdego ucznia. <p>Na poziomie wysokim od szkoły oczekuje się:</p> <ul style="list-style-type: none"> • działań uwzględniających indywidualizację procesu edukacji w odniesieniu do każdego ucznia, • pomocy w przezwyciężaniu trudności uczniów wynikających z ich sytuacji społecznej, • w opinii rodziców i uczniów wsparcie otrzymywane w szkole odpowiada ich potrzebom. 	<p>rozporządzenia MEN z 6 sierpnia 2015 r. – Wymaganie 6</p>
--	--

Indywidualizacja kształcenia w 8 aspektach działalności szkoły

Szczególną rolę w budowaniu zespołowego współdziałania i klimatu sprzyjającego współpracy ma dyrektor szkoły, jako lider zespołu nauczycielskiego, osoba kierująca i zarządzająca szkołą. Ważne w tym zakresie są zarówno kompetencje osobiste dyrektora, jak i jego zdolności organizacyjne, jasna koncepcja działania szkoły, dostrzeganie zarówno potrzeb uczniów, jak i nauczycieli. Zadania i odpowiedzialność dyrektora w tym zakresie wynikają z jego funkcji jako kierownika zakładu pracy oraz ze sprawowanego nadzoru pedagogicznego i dotyczą m.in. odpowiedzialności za:

- 1) przestrzeganie statutu, praw dziecka i ucznia – organizacja pracy szkoły z uwzględnieniem uwarunkowań prawnych, tworzenie prawa wewnątrzszkolnego regulującego zakres odpowiedzialności, obowiązków i uprawnień wszystkich podmiotów społeczności szkolnej, wykorzystywanie tych mechanizmów jako fundamentu zapewnienia merytorycznego poziomu pracy szkoły,
- 2) dydaktyczny i wychowawczy poziom szkoły oraz spełnienie wymagań państwa weryfikowanych w toku prowadzonej ewaluacji – budowanie w szkole strategicznego myślenia o celach i zadaniach, w tym zapewnienie spójności koncepcji funkcjonowania szkoły przedstawianej podczas konkursu na stanowisko dyrektora z koncepcją pracy szkoły przyjętą przez radę pedagogiczną,
- 3) realizację podstawy programowej i nabywanie przez uczniów określonych w niej wiadomości i umiejętności, z wykorzystaniem zalecanych warunków i sposobów jej realizacji, a także monitorowania i analizowania osiągnięć każdego ucznia z uwzględnieniem jego możliwości rozwojowych oraz formułowania i wdrażania wniosków z tych analiz,

- 4) prowadzenie polityki kadrowej odpowiednio do potrzeb uczniów i szkoły – zatrudnianie zgodnie z kwalifikacjami, wykorzystanie potencjału pracowników i inspirowanie ich do rozwoju zawodowego oraz wspomaganie w tym rozwoju – awans zawodowy, doskonalenie nauczycieli,
- 5) zarządzanie nie tylko poprzez działania formalne na podstawie legitymizacji związanej z funkcją, lecz także uwzględniania zespołowej współpracy i odpowiedzialności poszczególnych pracowników za ich wkład w działania szkoły, egzekwowanie obowiązków z jednoczesnym rozbudzaniem wewnętrznej motywacji do działania i współudział w podejmowaniu decyzji – motywowanie, nagradzanie, delegowanie uprawnień i ocena pracy,
- 6) efektywną współpracę z instytucjami i osobami wspomagającymi pracę szkoły jako podstawy dobrego funkcjonowania szkoły w środowisku lokalnym,
- 7) budowanie relacji wewnątrzszkolnych opartych na systemie wspólnych wartości, budowania klimatu szkoły ukierunkowanego na otwartość komunikacji i podmiotowość uczniów, rodziców i nauczycieli,
- 8) wiedzy i kompetencji przywódczych dyrektora, postawy i osobistego przykładu, jego zdolności i chęci do własnego rozwoju oraz doskonalenia swoich kompetencji w zakresie zarządzania, autorefleksji nas stylem kierowania szkołą.

Ważna praca zespołowa nauczycieli

Przepisy zobowiązują nauczyciela do dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanego przez niego programu nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów. O ile jednak takie działanie ma sens w odniesieniu do zajęć określonego przedmiotu, o tyle z perspektywy całościowego podejścia do rozwoju uczniów nie da się wyizolować czy posegregować zakładanych celów według kryteriów formułowanych odrębnie w odniesieniu do poszczególnych zajęć.

Nie da się również oddzielić celów stricte dydaktycznych od innych obszarów oddziaływania szkoły na uczniów – jej funkcji wychowawczej i opiekuńczej, kształtowania postaw, formułowania wartości, rozwoju osobowego uczniów, modelowania interakcji społecznych. Szkoła powinna zatem dążyć do stworzenia modelu kompleksowego postrzegania zadań realizowanych przez poszczególnych nauczycieli, a tym samym tworzyć kulturę zespołowej pracy i wspólnej odpowiedzialności za jej efekty.

Wymagania wobec szkół – zgodnie z nowymi przepisami

O ile wobec uczniów posiadających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego przepisy jasno precyzują konieczność zespołowej współpracy nauczycieli i specjalistów, o tyle takie podejście nie zawsze jest oczywiste w odniesieniu do pozostałych uczniów. Należy jednak podkreślić, że zobowiązanie takie wynika z prawa (wymaganie 7) i obliuguje nauczycieli wprost do zespołowej współpracy:

- na poziomie podstawowym dotyczy to współpracy nauczycieli, w tym nauczycieli pracujących w jednym oddziale, w planowaniu, organizowaniu, realizowaniu i modyfikowaniu procesów edukacyjnych,
- na poziomie wysokim wymagania w tym zakresie obejmują wzajemną pomoc w ewaluacji i doskonaleniu własnej pracy oraz wspólne podejmowanie ustaleń dotyczących planowania, organizacji, realizacji, analizy i doskonalenia procesów

edukacyjnych. Nie do przecenienia jest przy tym rola wychowawcy klasy lub innej osoby, której zadaniem będzie planowanie i koordynowanie pomocy udzielanej uczniowi.

Wymagania muszą uwzględniać działania nakierowane na pomoc uczniom z problemami

Niespełnienie wymagań na oczekiwanym poziomie może wiązać się nie tylko z utratą dobrego wizerunku szkoły, lecz także z poleceniem usunięcia uchybień, a w skrajnych przypadkach – z wydaniem dyrektorowi szkoły polecenia opracowania programu i harmonogramu poprawy efektywności kształcenia lub wychowania (zgodnie z art. 34 ust. 2 ustawy o systemie oświaty). Jeżeli dyrektor nie opracuje lub nie wdroży programu w określonym terminie albo nie uwzględni w nim zgłoszonych uwag i wniosków, organ sprawujący nadzór pedagogiczny występuje do organu prowadzącego szkołę z wnioskiem o odwołanie dyrektora szkoły z końcem albo w czasie roku szkolnego bez wypowiedzenia.

Wniosek złożony w tej sprawie przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny jest wiążący dla organu prowadzącego szkołę lub placówkę. Ponadto, nie później niż w terminie 3 lat od dnia przekazania dyrektorowi szkoły lub placówki wyników nadzoru pedagogicznego, w którym stwierdzono niespełnianie tych wymagań, organ sprawujący nadzór pedagogiczny przeprowadza w szkole ponowne badanie spełniania wymagań. Dokonanie analizy działań szkoły pod kątem pomocy uczniowi przedstawia przykład – przykład z praktyki szkolnej 1.

Przykład z praktyki szkolnej 1

Uczeń z ADHD sprawiał trudności wychowawcze od początku nauki w szkole. Często zakłócał tok lekcji, głośno komentował to, co się na niej działo, wchodził w dyskusje z nauczycielami, odmawiał wykonywania poleceń. Często zajmował się czymś innymi niż zadanie wskazane przez nauczycieli, pytany o zagadnienia poruszane na lekcji, nie potrafił udzielić odpowiedzi. Zdarzało się, że wchodził w konflikty z kolegami, bywał agresywny, używał wulgaryzmów zarówno w odniesieniu do kolegów, jak i dorosłych. Stopniowo pogarszały się również jego wyniki w nauce, chłopiec zaczął opuszczać wybrane zajęcia, przychodził nieprzygotowany do szkoły.

Pierwszym krokiem wychowawcy było podjęcie rozmów dyscyplinujących i włączenie do współpracy pedagoga. Wychowawca podjął także współpracę z rodzicami, zasugerował potrzebę konsultacji w poradni psychologiczno-pedagogicznej. Rodzice skorzystali z tej sugestii i po przeprowadzonych badaniach przedstawili opinię poradni. Dla ucznia zorganizowano zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze i korekcyjno-kompensacyjne. Zachowanie ucznia nie zmieniało się jednak, a jego stosunek do obowiązków szkolnych, oceniany przez otoczenie jako lekceważący, pogłębiał już istniejące trudności. Pomimo podjętych działań uczeń nie uzyskał promocji do następnej klasy. Sytuacja powtórzyła się w kolejnym roku szkolnym.

Z formalnego punktu widzenia szkoła wyczerpała katalog możliwości, jakie miała do dyspozycji, jednak nie osiągnięto zadowalających efektów w postaci poprawy funkcjonowania ucznia. Na wniosek wychowawcy klasy w planowaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej wzięli udział przedstawiciele poradni. Nauczyciele i specjaliści pracujący z uczniem wspólnie dokonali analizy przyczyn braku skuteczności podjętych działań. W efekcie ujawniono zarówno czynniki, które stanowiły siły hamujące, jak i obszar potencjalnych działań, których wdrożenie byłoby pomocne w uzyskaniu oczekiwanych efektów.

Jako jeden z ważnych aspektów umożliwiających zmianę nauczyciele uznali możliwość wspólnego zastanowienia się nad problemem, autorefleksji nad własnymi sposobami radzenia sobie w tej sytuacji i zintegrowania działań wszystkich osób pracujących z uczniem.

Czynniki negatywne – ograniczające skuteczność działań	Czynniki pozytywne – ułatwiające osiągnięcie pożądanych efektów
Brak współpracy wszystkich nauczycieli pracujących z uczniem, a przez to niejednorodność wymagań uzależniona od stylu pracy i oczekiwań stawianych przez poszczególnych nauczycieli.	Zespołowa współpraca, wspólne ustalenie zasad, zakresu oddziaływań i dostosowań egzekwowanych konsekwentnie przez wszystkich nauczycieli.
Niski poziom wnikliwości niektórych nauczycieli w charakter i przyczyny trudności ucznia, tendencja do „etykietowania”. Brak zróżnicowania metod, form pracy, aktywności.	Poczucie współodpowiedzialności każdego nauczyciela za efekty pracy z uczniem. Głos doradczy z zewnątrz (współpraca z psychologiem z poradni psychologiczno-pedagogicznej) pozwalający na dostrzeżenie trudności ucznia i działania szkoły z innej perspektywy.
Sformułowanie wielu ogólnych oczekiwań uniemożliwiających ich osiągnięcie i ocenę w krótkim czasie.	Sformułowanie 1–2 oczekiwanych konsekwentnie wdrażanych pozwalających na dostrzeżenie pozytywnych zmian w krótkiej perspektywie.
Stawianie wymagań przez nauczycieli przedmiotów w odniesieniu do bieżącego materiału edukacyjnego, w tym negatywnych ocen z przedmiotów, z których uczeń miał zaległości, bez uwzględnienia ograniczeń związanych z trudnościami ucznia wynikającymi z zaległości w nauce i trudności z opanowaniem treści na lekcji.	Indywidualizacja pracy podczas bieżącej pracy na poszczególnych zajęciach edukacyjnych z uwzględnieniem aktualnych możliwości ucznia uwarunkowanych brakiem podstaw pozwalających na opanowania ze zrozumieniem bieżącego materiału.
Presja otoczenia na zmianę postawy ucznia poprzez udzielanie jemu i rodzicom wyłącznie negatywnych informacji.	Tolerowanie niektórych, mniej uciążliwych, zachowań ucznia na rzecz pozytywnego wzmacniania zachowań pożądanych, których wzmocnienie pozwoli na ich utrwalenie i dalsze pozytywne zmiany w zachowaniu.
Ocena efektów przez pryzmat	Sformułowanie 1–2 celów

długoterminowego celu związanego z oczekiwaną zmianą osiągnięć ucznia, bez uwzględnienia celów krótkoterminowych, umożliwiających w miarę szybkie wzmocnienie pozytywne ucznia i nauczycieli. Subiektywizm w ocenie oczekiwanych efektów.	krótkoterminowych, bieżąca ocena postępów uwzględniająca każdy sukces i zmianę w zachowaniu ucznia. Wymiana spostrzeżeń przez zespół nauczycieli i specjalistów pracujących z uczniem pozwalająca na obiektywne spojrzenie na jego osiągnięcia i monitorowanie uwarunkowań determinujących aktywność oddziaływań .
Niewłączenie ucznia w proces zmiany – niejasność dla niego celów, brak odpowiedzialności za własny rozwój.	Ocenianie kształtujące, włączenie ucznia w formułowanie celów, uwzględnianie zgłaszanych przez niego trudności i potrzeb, wzmacnianie samooceny i poczucia odpowiedzialności za siebie. Integracja w zespole klasowym.
Bezradność i zniechęcenie nauczycieli wobec braku efektów podejmowanych działań. Obawy nauczycieli związane z oceną ich działań jako nieskutecznych, a ich samych jako „złych” nauczycieli.	Cykliczne spotkania nauczycieli, superwizje, hospitacje koleżeńskie, wymiana doświadczeń. Otwartość nauczycieli na zmianę postępowania, poszukiwanie nowych rozwiązań, wsparcie dyrektora, możliwość doskonalenia zawodowego. Konsultacje ze specjalistami z zewnątrz.
Niska efektywność współpracy z rodzicami w pracy nad zmianą postawy ucznia.	Indywidualizacja form i zakresu współpracy z rodzicami. Objęcie ich wsparciem psychologiczno-pedagogicznym w zakresie rozwijania ich kompetencji wychowawczych. Informowanie o osiągnięciach ucznia, nie tylko o trudnościach, o tym, co się nie udaje, czego uczeń nadal nie realizuje.

Dostosowanie wymagań nie oznacza ich obniżenia

Indywidualne dostosowanie wymagań edukacyjnych powinno obejmować:

- warunki organizacji pracy z uczniem (odpowiednia organizacja środowiska szkolnego i przestrzeni edukacyjnej w klasie, posadzenie ucznia w odpowiednim z punktu widzenia jego potrzeb i możliwości miejscu),
- zasad kształcenia w pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi,

- metody pracy, ich zróżnicowanie, optymalizacja w odniesieniu do możliwości i potrzeb ucznia, ale także zespołu klasowego, sposób prezentacji materiału edukacyjnego, sposób komunikowania się z uczniem,
- odpowiednio dobrane środki i pomoce dydaktyczne,
- formy pracy (indywidualna, zespołowa, z pomocą nauczyciela),
- warunki sprawdzania wiedzy i kryteria oceniania, w tym oceny zachowania.

Dostosowanie wymagań dotyczy realizowanego przez nauczyciela programu nauczania. Program ten stanowi zestaw możliwości i sposobów umożliwiających osiągnięcie celów określonych w podstawie programowej. Dostosowanie wymagań wynikających z programu jest więc w praktyce doborem takich sposobów pracy z uczniem, by zmodyfikowane odpowiednio narzędzie ułatwiło uczniowi osiągnięcie tego celu. To oznacza, że indywidualizacja nie może być postrzegana jako obniżenie wymagań edukacyjnych, a jedynie jako indywidualna droga do ich opanowania.

Wszyscy uczniowie, także ze specjalnymi potrzebami, realizują tę samą podstawę programową. Odstępstwem od tej zasady jest odrębnie sformułowana podstawa programowa dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym. Także dla tych uczniów dostosowuje się program nauczania na podstawie IPET.

Ocenianie kształtujące – może przyczynić się do poprawy funkcjonowania ucznia

Ocenianie wewnętrzne powinno być jednym z elementarnych filarów w modelu indywidualnego podejścia do każdego ucznia, stając się ważnym mechanizmem wpływu na jakość udzielanego mu wsparcia. Ważne, by każdy nauczyciel formułując wymagania edukacyjne i dostosowując je do potrzeb konkretnego ucznia miał na względzie ideę oceniania kształtującego, by ocena nie była jedynie podsumowaniem osiągnięć ucznia, ale także wyjaśnieniem mu, co zrobił dobrze, co źle, a co może poprawić.

Do takiego działania zobowiązują nauczycieli przepisy prawa, zgodnie z którymi ocenianie osiągnięć edukacyjnych i zachowania ucznia ma na celu:

- informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych i zachowaniu oraz o postępach w tym zakresie,
- udzielanie pomocy w nauce poprzez przekazanie uczniowi informacji o tym, co zrobił dobrze i jak powinien się dalej uczyć,
- udzielanie wskazówek do samodzielnego planowania własnego rozwoju,
- motywowanie do dalszych postępów w nauce i zachowaniu,
- dostarczanie rodzicom i nauczycielom informacji o postępach i trudnościach w nauce i zachowaniu ucznia oraz o szczególnych uzdolnieniach,
- umożliwienie nauczycielom doskonalenia organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej.

Wewnętrzne ocenianie, szczególnie bieżące, nie może być martwym zapisem w statucie szkoły, a jego zasady powinny być uchwalone i wdrażane wspólnie przez wszystkich członków rady pedagogicznej, znane rodzicom i uczniom.

Ocenianie opisowe pozwala uczniom lepiej zrozumieć, czego się od nich wymaga

Począwszy od klasy IV szkoły podstawowej oceny bieżące oraz śródroczne i roczne oceny

klasyfikacyjne ze wszystkich albo wybranych obowiązkowych lub dodatkowych zajęć edukacyjnych, a także śródroczna i roczna ocena klasyfikacyjna zachowania mogą być ocenami opisowymi, jeżeli statut szkoły tak przewiduje. Skorzystanie z tej możliwości może wydawać się początkowo trudnym wyzwaniem, jednak praktyka pokazuje, że taki sposób oceniania ułatwia uczniom zrozumienie, czego się od nich oczekuje, co im się udało i jakie mogą podjąć działania, by sprostać oczekiwanym wymaganiom przy kolejnych zadaniach.

Warto przy tym uwzględnić sposób oceniania uczniów w powiązaniu z dostosowaniem wymagań edukacyjnych uwarunkowanych specyfiką funkcjonowania konkretnego ucznia – patrz: przykład z praktyki szkolnej 2.

Przykład z praktyki szkolnej 2

U jednego z uczniów stwierdzono specyficzne trudności w uczeniu się. W opinii wydanej przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną stwierdzono: ogólny rozwój umysłowy na poziomie przeciętnym dla wieku. Rozwój funkcji poznawczych przebiega nieharmonijnie. Chłopiec posiada dobry zakres wiadomości ogólnych, myślenia słowno-pojęciowego oraz rozumienia norm i zasad społecznych. Dobrze radzi sobie z przeprowadzaniem podstawowych operacji matematycznych. Trudność sprawia mu precyzyjne, dokładne definiowanie pojęć.

Badania pod kątem funkcjonowania analizatorów korowych wskazują głównie na zaburzenia w zakresie analizatora wzrokowego, obniżona jest percepcja wzrokowa, organizacja percepcyjna oraz pamięć wzrokowa bezpośrednia. Obniżone są również funkcje analizatora słuchowego.

Chłopiec czyta wyrazy techniką mieszaną, płynność czytania jest nieprawidłowa, tempo znacznie obniżone. Poziom rozumienia czytanego głośno tekstu jest nieprawidłowy. Uczeń zna zasady ortograficzne, jednak w pisaniu stwierdzono duże nasilenie występowania błędów ortograficznych, w zakresie łącznej i rozdzielnej pisowni wyrazów, mylenie liter graficznie podobnych. Uczeń trzyma długopis prawą ręką w sposób nieprawidłowy.

W kontakcie chłopiec jest otwarty, chętny do współpracy, dobrze zmotywowany, wytrwały, pracował w dobrym tempie. W sferze emocjonalnej zaprezentował się jako osoba ambitna, pewna siebie i uparta w dążeniu do celu. W sytuacjach stresowych reaguje bardzo emocjonalnie, z wywiadu z rodzicami wynika, że jest impulsywny, łatwo wpada w złość, małe niepowodzenie powoduje, że bardzo się stresuje.

Przykładowy zakres dostosowania wymagań wobec ucznia:

- 1) Nie powinien czytać głośno na forum klasy (np. zadań domowych, tekstów do opracowania podczas zajęć) z uwagi na technikę czytania, poziom rozumienia czytanych głośno tekstów oraz czynniki emocjonalne mogące wpływać na realizację takich zadań na forum klasy.
- 2) Deficyty funkcji słuchowych i obniżona pamięć wzrokowa mogą powodować trudności ze zrozumieniem zarówno komunikatów formułowanych werbalnie, jak i czytanych przez ucznia poleceń, szczególnie w sytuacjach stresujących np. podczas sprawdzianów i klasówek – wskazane jest kontrolowanie stopnia zrozumienia poleceń podczas zajęć i sprawdzianów, kontrolowanie uwagi ucznia, czy nadąża za tokiem lekcji i tempem pracy klasy.
- 3) Wskazane jest posadzenie chłopca w miejscu pozwalającym na kontrolowanie przez nauczyciela jego pracy na lekcji.

- 4) Stosowanie polimodalnych metod przekazu, podkreślanie ważnych treści podczas lekcji (ton głosu, podkreślenie – uwaga, ważne., stosowanie różnego kroju i pogrubionej czcionki w tekstach, podkreśleń, koloru).
- 5) Nie należy obniżać chłopcu ocen za popełniane błędy czy estetykę prac pisemnych.. Ocena w tym zakresie powinna być opisowa. Chłopiec powinien mieć wydłużony czas pracy przewidziany na autokorektę. Ocenianie głównie za zawartość merytoryczną wypowiedzi.
- 6) Umożliwienie przygotowania prac pisemnych na komputerze.
- 7) Sprawdzanie wiedzy i umiejętności przeprowadzane w formie preferowanej przez ucznia, jeśli to możliwe w formie ustnej. Przygotowanie indywidualnych sprawdzianów np. test wyboru, tekst z lukami.
- 8) Sprawdzanie wiedzy w krótszych odstępach czasu, odpytywanie z mniejszej ilości materiału.
- 9) Wskazane uprzedzenie ucznia, że będzie pytany.
- 10) Z uwagi na wolne tempo pracy zmniejszenie liczby zadań do wykonania w czasie przewidzianym dla klasy lub wydłużenie czasu pracy.
- 11) Przygotowanie dla ucznia notatek z lekcji np. w formie gotowej do wklejenia do zeszytu, umożliwienia notowania np. w formie map myśli.
- 12) Kontrola poprawności zapisu czy zaznaczenia zadania domowego.
- 13) Zrozumienie trudności ucznia – pozytywne wzmacnianie ucznia, stwarzanie sytuacji umożliwiających mu odniesienie sukcesu na forum klasy i pokazania swoich mocnych stron.

Szkoła odpowiada za organizację kształcenia uczniów posiadających orzeczenie

W każdej szkole mogą uczyć się uczniowie posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego. Takiemu uczniowi dostosowuje się program nauczania do jego indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych na podstawie opracowanego indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego uwzględniającego zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego. Dyrektor szkoły, do której uczęszcza uczeń, odpowiada za organizację kształcenia specjalnego zgodnie z zaleceniami w orzeczeniu – patrz: Przykład z praktyki szkolnej 3.

Przykład z praktyki szkolnej 3

Uczennica gimnazjum posiada orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego z uwagi na niepełnosprawność sprzężoną – upośledzenie umysłowe w stopniu lekkim, niepełnosprawność ruchową (porusza się na wózku). W zaleceniach w orzeczeniu wydanym przez poradnię wskazano zajęcia w zakresie rehabilitacji ruchowej, zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, terapia psychologiczna ukierunkowana na podnoszenie kompetencji społecznych uczennicy. Czy szkoła musi zapewnić jej zajęcia rehabilitacji ruchowej, jeśli nie zatrudnia odpowiedniego specjalisty? Jak dostosować wymagania dla tej uczennicy skoro realizuje tę samą podstawę programową? Czy można dla uczennicy zatrudnić asystenta – szkoła nie jest przystosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych?

Szkoła jest zobowiązana do realizacji zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego i musi zapewnić uczniowi posiadającemu orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wskazane w orzeczeniu formy wsparcia. Tym samym dyrektor musi podjąć

działania zmierzające do zatrudnienia specjalisty z odpowiednim przygotowaniem. Trudności ze znalezieniem odpowiedniego nauczyciela nie stanowią usprawiedliwienia dla szkoły w przypadku, gdy nie zapewnia ona odpowiednich form wsparcia uczniom – konieczne jest zapewnienie wszystkich form rewalidacji, usprawniania i pomocy psychologiczno-pedagogicznej zalecanych w orzeczeniu. Z uwagi na niepełnosprawności sprzężone dyrektor może zatrudnić:

- nauczyciela posiadającego kwalifikacje w zakresie pedagogiki specjalnej w celu współorganizowania kształcenia uczniów niepełnosprawnych lub
- specjalistę (np. z przygotowaniem pozwalającym na prowadzenia rehabilitacji ruchowej), lub
- pomoc nauczyciela.

Możliwe dostosowania mogą dotyczyć:

- 1) organizacji przestrzeni w klasie tak, by uczennica mogła samodzielnie się poruszać, dostosowanie wysokości ławki, uchwytów, położenia i dostępności pomocy dydaktycznych, możliwości swobodnego korzystania z podręczników, zeszytów z uwzględnieniem odpowiedniej postawy ciała podczas pracy, wydolności, możliwości samodzielnego lub z pomocą korzystania z przyborów i pomocy,
- 2) dostosowanie tempa i zakresu pracy do poziomu możliwości uczennicy, w tym przeznaczanie większej ilości czasu na zapoznanie się i opanowanie materiału, zwiększenie liczby powtórzeń,
- 3) formułowanie poleceń uwzględniających rozłożenie pracy na etapy, pomoc w odczytywaniu złożonych poleceń,
- 4) unikanie pytań problemowych, przekrojowych, pozostawianie czasu do namysłu, naprowadzenie na właściwy tok rozumowania, stosowanie pytań pomocniczych,
- 5) kontrolowanie sposobu pracy uczennicy podczas zajęć, sprawdzanie czy pomoc w zaplanowaniu i organizacji pracy, kontrolowanie czy uczennica wie, co ma zrobić, na czym polega zadanie,
- 6) ograniczanie materiału do opanowania z uwzględnieniem stopnia trudności zadań do wykonania w określonym czasie, dopuszczanie wykorzystania audiobooków, nagrań, filmów dydaktycznych np. przy zapoznawaniu z treścią lektur,
- 7) stosowanie nauczania polisensorycznego, częste odwoływanie się do konkretów, przykładów, pokazu, ilustracji, opisu, modeli, fotografii, filmu; stosowanie zróżnicowanych metod pracy z uwzględnieniem samodzielných doświadczeń uczennicy,
- 8) różnicowanie zadań, także podczas sprawdzianów, przygotowywanie indywidualnych zestawów zadań,
- 9) w ocenie postępów i umiejętności uwzględnianie zaangażowania i wysiłku włożonego w wykonanie zadania,
- 10) możliwość realizacji jednego języka obcego,
- 11) dbałość o rozwijanie samodzielności, bazowanie na tym, co uczennica potrafi, umożliwienie pokazania mocnych stron,
- 12) inicjowanie sytuacji edukacyjnych sprzyjających nawiązywaniu kontaktów z rówieśnikami, integracji społecznej i doświadczaniu w praktyce nabywanej wiedzy i umiejętności,
- 13) możliwość wydłużenia etapu edukacyjnego,
- 14) organizacja egzaminu w warunkach i formie dostosowanych do dysfunkcji uczennicy.

Uczeń zagrożony niedostosowaniem społecznym – czy należy zorganizować zajęcia rewalidacyjne

Brak jednoznacznej definicji zagrożenia niedostosowaniem społecznym sprawia, że w tej grupie uczniów mogą znaleźć się uczniowie z bardzo szerokim spektrum trudności, uwarunkowanych różnorodnymi przyczynami, w tym uczniowie:

- z ADHD,
- z zaburzeniami zachowania,
- z przewlekłymi chorobami,
- z niższymi niż przeciętne możliwościami poznawczymi,
- w sytuacji traumatycznej lub kryzysowej,
- z trudnościami uwarunkowanymi sytuacją rodzinną,
- doświadczający przemocy,
- zagrożeni demoralizacją np. z uwagi na eksperymentowanie z substancjami psychoaktywnymi lub uzależnienie.

Uczniowie zagrożeni niedostosowaniem społecznym, wskutek trudności rozwojowych lub niekorzystnych czynników środowiskowych manifestują często już utrwalone, niekorzystne wzorce zachowań sprawiających nauczycielom szczególne trudności związane ze skutecznością oddziaływania na ucznia, a także z organizacją pracy w klasie. Respektowanie zasady podmiotowości i indywidualizacji oddziaływań wobec tych uczniów nabiera szczególnego znaczenia z uwagi na wzmacnianie wiary ucznia w jego możliwości osiągnięcia sukcesów szkolnych i dzięki temu wzmacnianie jego motywacji do nauki, przełamywania negatywnych sądów o sobie, zwiększenie motywacji i chęci współpracy z nauczycielami. Zmiany w tym zakresie wymagają jednak systematyczności i długofalowych oddziaływań.

Cele i zadania wychowawcze

Często, by móc liczyć na pozytywne efekty pracy z uczniem nauczyciele muszą najpierw zogniskować swoje oddziaływania na przywrócenie mu wiary w możliwość pokonania trudności, uzyskania pomyślnych wyników w nauce i nadrobienia zaległości szkolnych, przezwyciężenia nieufności i niechęci wobec dorosłych, a także do rówieśników i stopniowego budowania pozytywnej aktywnej postawy wobec problemów życiowych ucznia. Pierwszeństwo w pracy z uczniem zagrożonym niedostosowaniem społecznym powinny mieć cele i zadania wychowawcze, na bazie których można stopniowo formułować cele dydaktyczne. Wobec tych uczniów szczególnego znaczenia nabiera spójność oddziaływań i konsekwencji oraz życzliwe, podmiotowe i cierpliwe podejście.

Kierunki pracy

Podstawowe kierunki pracy z uczniami zagrożonymi niedostosowaniem społecznym powinny obejmować:

- pomoc w wyrównaniu braków wynikających z doświadczanych niepowodzeń edukacyjnych (zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, dostosowanie wymagań),
- przygotowanie do efektywnego uczestnictwa w życiu klasy i szkoły (zajęcia socjoterapeutyczne, trening umiejętności społecznych, budowanie poczucia własnej wartości i wiary w pokonywanie trudności poprzez wzmocnienia pozytywne, systemy motywacyjne),

- dostrzeżenie mocnych stron ucznia, ukierunkowanie jego aktywności poprzez tworzenie warunków do rozwoju zainteresowań, wzmacnianie poczucia własnej wartości, samooceny, odpowiedzialności za własne działania,
- odpowiednie kreowanie sytuacji edukacyjnych umożliwiających nawiązywanie pozytywnych kontaktów społecznych,
- modyfikowanie wzorów zachowań; wskazywanie alternatywnych, konstruktywnych sposobów radzenia sobie w sytuacjach trudnych i postępowania adekwatnego do wymagań wynikających z konkretnych sytuacji społecznych (uczenie radzenia sobie ze stresem, trening zastępowania agresji, trening umiejętności społecznych),
- promocja zdrowego stylu życia (profilaktyka uzależnień) i alternatywnych do zachowań ryzykownych sposobów spędzania czasu wolnego, rozwijanie zainteresowań, kompetencji społecznych, komunikacyjnych,
- podejmowanie działań integrujących w zespole klasowym, modelowanie zachowań poprzez przykład i pozytywne wzmocnienia, umożliwienie odniesienia sukcesów wzmacniających wiarę ucznia we własne możliwości,
- umożliwienie konstruktywnego radzenia sobie z emocjami, uczenie sposobów od reagowania napięć.
- budowanie systemu wartości wspólnego dla ucznia i społeczności szkolnej.

W odniesieniu do tej grupy uczniów kształcenie organizuje się na podstawie indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych, z uwzględnieniem w szczególności zapewnienia udziału w zajęciach socjoterapeutycznych. Pomimo posiadania orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego uczniów zagrożonych niedostosowaniem społecznym nie uznaje się za niepełnosprawnych i nie wlicza się do liczby uczniów pozwalającej na utworzenie oddziału integracyjnego. Również – pomimo specjalnych potrzeb edukacyjnych – nie organizuje się dla nich zajęć rewalidacyjnych.

Zewnętrzne wspomaganie wsparciem dla nauczycieli

Odpowiednio zaplanowane doskonalenie zawodowe nauczycieli stanowi warunek powodzenia wszystkich zmian zachodzących w szkole. Pozwala reagować na realne problemy szkoły oraz wypracowywać rozwiązania dostosowane do zróżnicowanych potrzeb uczniów. W tym zakresie odpowiedzialność dyrektora obejmuje:

- zapewnienie w miarę możliwości odpowiednich warunków organizacyjnych do realizacji zadań dydaktycznych i opiekuńczo-wychowawczych,
- zapewnienie pomocy nauczycielom w realizacji ich zadań i ich doskonaleniu zawodowym, dyrektor wspomaga nauczycieli w realizacji ich zadań, w szczególności poprzez:
 - diagnozę pracy szkoły lub placówki,
 - planowanie działań rozwojowych, w tym motywowanie nauczycieli do doskonalenia zawodowego,
 - prowadzenie działań rozwojowych, w tym organizowanie szkoleń i porad,
- zintegrowanie doskonalenia nauczycieli zgodnie z potrzebami całej szkoły i rozpoznanymi potrzebami uczniów – w tym zakresie dyrektor powinien wykorzystać zewnętrzne wspomaganie, które od 1 stycznia 2016 r. prowadzą placówki doskonalenia nauczycieli, poradnie psychologiczno-pedagogiczne i biblioteki pedagogiczne.

Warto pamiętać, że indywidualizowane, podmiotowe podejście do każdego ucznia nie jest łatwe i często wymaga strategii małych kroków, a czasem kroku wstecz, by z nowej perspektywy wytyczać nowe kierunki działania. Warto przy tym przełamywać rutynowe schematy i stereotypy w myśleniu oraz szukać rozwiązań, które wychodząc naprzeciw potrzebom uczniów będą sprzyjać rozwojowi tak uczniów, jak i nauczycieli. Często rozwój ten następuje nie tylko w obszarze wiedzy i umiejętności, lecz także kompetencji osobistych. W szkole zorientowanej na indywidualne potrzeby uczniów potencjał w tym zakresie może stanowić punkt wyjścia do dalszych zmian i rozwoju całej szkoły jako organizacji uczącej się.

Wzory dokumentów do tematu

Wzór 1. Arkusz dostosowania wymagań

Metryczka/dane ucznia	Imię i nazwisko ucznia:		
	Klasa:		
	Rok szkolny:		
	Uwagi dodatkowe:		
	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p><i>(np.: opóźnienie edukacyjne, inne ważne informacje dot. ucznia, inne formy wsparcia ucznia np. formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej)</i></p>		
Podstawa dostosowania wymagań	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p><i>(opinia/orzeczenie, ewentualnie nr dokumentu, wydany w sprawie, przyczyna wydania/obserwacje nauczycieli)</i></p>		
	Ocena indywidualnych potrzeb	<p>Słabe strony, trudności, deficyty, zaburzenia</p>	<p>Mocne strony ucznia, zainteresowania, predyspozycje</p>

rozkładowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia		
Sposób dostosowania wymagań wynikających z realizowanych przez nauczycieli programów nauczania	<p>(np.: programy edukacyjne dostosowane do indywidualnych potrzeb i możliwości ucznia z przedmiotów: j. polski, historia, biologia, j. angielski, fizyka, chemia, geografia (w załączeniu); program własny z zakresu matematyki zgodnie z podstawą programową (w załączeniu)</p> <p>Uwaga: Dostosowanie wymagań edukacyjnych dotyczy programu nauczania – nie może polegać na obniżaniu wymagań wynikających z podstawy programowej.</p>	
Warunki organizacji kształcenia, dostosowanie przestrzeni edukacyjnej do potrzeb ucznia	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>(np.: uczeń na wózku – miejsce umożliwiające swobodny dostęp do tablicy, szafki itp., uczeń z ADHD pierwsza ławka przy drzwiach; uczeń słabo widzący pierwsza ławka przy oknie, kolor tablicy, kolor i wielkość czcionki, oświetlenie; uczeń z trudnościami w koncentracji uwagi w pobliżu nauczyciela, częste przerwy, praca w krótkich odcinkach czasu, wydłużenie czasu)</p>	
Metody pracy z uczniem	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>(preferowane metody pracy ucznia podczas zajęć i sposoby prezentowania wiedzy np. pokaz, ćwiczenia praktyczne, gry dydaktyczne, projekt)</p> <p>Uwaga: Warto także uwzględnić szczegółowe działania, wskazane lub których należy unikać podczas pracy na lekcji np. sposób formułowania pytań, odpowiedzi, poleceń, nie wdawanie się z uczniem w dyskusję - w zamian umówienie na omówienie interesujących go szczegółów po lekcjach, podczas konsultacji, ustalony z uczniem sposób przywoływania uwagi, podkreślania</p>	

	ważnych momentów lekcji itp.
Formy pracy	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>(np.: indywidualna, praca z pomocą nauczyciela (stosowanie pytań pomocniczych, naprowadzających, wydłużenie czasu na opracowanie przez ucznia danej partii materiału lub zagadnienia), praca zespołowa praca ucznia w diadzie)</p>
Środki dydaktyczne	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>(np.: modele, plansze, gry, rebusy, teksty z lukami, liczmany, audiobooki, korzystanie z laptopa, multimedia itp.)</p>
Sposoby sprawdzania osiągnięć edukacyjnych	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>(np.: uczeń oceniany zgodnie z zasadami wewnątrzszkolnego oceniania, odrębne kryteria oceniania (dodatkowo uwzględniane zaangażowanie, motywacja); preferowane formy sprawdzania wiedzy i umiejętności np. odpowiedzi ustne, pisemne testy wyboru lub teksty z lukami, ćwiczenia praktyczne, ew. kryteria dostosowania sprawdzianów i egzaminów zewnętrznych adekwatnie do potrzeb ucznia)</p>

Wzór 2. Zarządzenie w sprawie sposobu informowania rodziców o formach i okresie udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej

.....
(pieczęć szkoły)

.....
(miejscowość, data)

ZARZĄDZENIE NR/20.....

dyrektora

z dnia

w sprawie sposobu informowania rodziców o formach i okresie udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Na podstawie § 5 i § 22 ust. 2 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. poz. 532) zarządzam, co następuje:

§ 1

1. W przypadku stwierdzenia, że uczeń ze względu na potrzeby rozwojowe lub edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne wymaga objęcia pomocą psychologiczno-pedagogiczną informację przekazuje się jego rodzicom.
2. Przekazanie informacji o potrzebie objęcia ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną oraz uzyskanie akceptacji rodziców na udzielanie uczniowi tej pomocy w trakcie bieżącej pracy z uczniem należy do wychowawcy klasy.
3. Rodzice powinni potwierdzić, że dobrowolnie korzystają z pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej w szkole.
4. Potwierdzenie dobrowolnego korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej wymaga formy pisemnej.
5. Wychowawca klasy informuje innych nauczycieli lub specjalistów o potrzebie objęcia ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną w trakcie ich bieżącej pracy z uczniem – jeżeli stwierdzi taką potrzebę.

§ 2

1. W przypadku stwierdzenia przez wychowawcę klasy, że konieczne jest objęcie ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną w innym zakresie, planuje on i koordynuje udzielanie uczniowi tej pomocy.
2. Wychowawca klasy może zaplanować objęcie ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną w formach organizowanych przez szkołęⁱ.
3. Wychowawca klasy, planując udzielanie uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej, współpracuje z rodzicami ucznia oraz, w zależności od potrzeb, z innymi nauczycielami i specjalistami, prowadzącymi zajęcia z uczniem, poradnią lub innymi osobami.

§ 3

Jeśli uczeń był objęty pomocą psychologiczno-pedagogiczną, planując udzielanie mu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, uwzględnia się wnioski dotyczące dalszej pracy z uczniem, zawarte

w dokumentacji.

§ 4

1. Wychowawca klasy ustala formy udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej, okres ich udzielania oraz wymiar godzin, w którym poszczególne formy będą realizowane.
2. Podczas planowania wymiaru godzin poszczególnych form udzielania uczniom pomocy psychologiczno-pedagogicznej wychowawca uwzględnia wymiar godzin ustalony przez dyrektora szkoły dla poszczególnych form.
3. Każdy wychowawca zobowiązany jest przedstawić dyrektorowi zalecane formy, sposoby i okres udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz założyć i prowadzić dokumentację zgodną z przepisami.

§ 5

1. Niezwłocznie po ustaleniu form, okresu udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiaru godzin, w którym poszczególne formy pomocy będą realizowane, wychowawca informuje pisemnie o tym rodziców ucznia.
2. Pisemne poinformowanie rodziców ucznia o ustalonych formach, okresie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiarze godzin, w którym poszczególne formy pomocy będą realizowane, polega na wpisaniu powyższych informacji do dzienniczka ucznia.
3. Informacja przekazana rodzicom wymaga potwierdzenia podpisem, że rodzice ucznia ją otrzymali i zapoznali się z jej treścią.

§ 6

Zarządzenie wchodzi w życie z dniem podpisania.

.....

(pieczęć i podpis dyrektora)

¹ Należy wymienić formy, np. klasa terapeutyczna, zajęcia rozwijające uzdolnienia, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, zajęcia specjalistyczne: korekcyjno-kompensacyjne, logopedyczne, socjoterapeutyczne oraz inne zajęcia o charakterze terapeutycznym, zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniem kształcenia i kariery zawodowej – w przypadku uczniów gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych, warsztaty, porady i konsultacje.

Podstawa prawna:

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. poz. 532) - § 5, § 22 ust. 2.

Podstawa prawna:

- Ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 2156 ze zm.).
- Rozporządzenie ministra edukacji narodowej z 24 lipca 2015 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz.U. poz. 1113).
- Rozporządzenie ministra edukacji narodowej z 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz.U. poz. 843).
- Rozporządzenie ministra edukacji narodowej z 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. poz. 1214).
- Rozporządzenie ministra edukacji narodowej z 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. z 2013 r. poz. 532).
- Rozporządzenie ministra edukacji narodowej z 7 lutego 2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz.U. poz. 204 ze zm.).
- Rozporządzenie ministra edukacji narodowej i sportu z 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz.U. nr 61 poz. 624 ze zm.).

Marzena Czarnocka

dyrektor poradni psychologiczno-pedagogicznej,
specjalista prawa oświatowego

STOPKA REDAKCYJNA

Autor: Marzenna Czarnocka
Opracowanie: Monika Fidler
Wydawnictwo: Wydawnictwo Wiedza i Praktyka sp. z o.o.
Adres: 03-918 Warszawa, ul. Łotewska 9a
Kontakt: Telefon 22 518 29 29, faks 22 617 60 10, e-mail: cok@wip.pl
NIP: 526-19-92-256
Numer KRS: 0000098264 – Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy, Sąd
Gospodarczy XIII
Wydział Gospodarczy Rejestrowy. Wysokość kapitału
zakładowego: 200.000 zł
Copyright by: Wydawnictwo Wiedza i Praktyka sp. z o.o. Warszawa 2016
